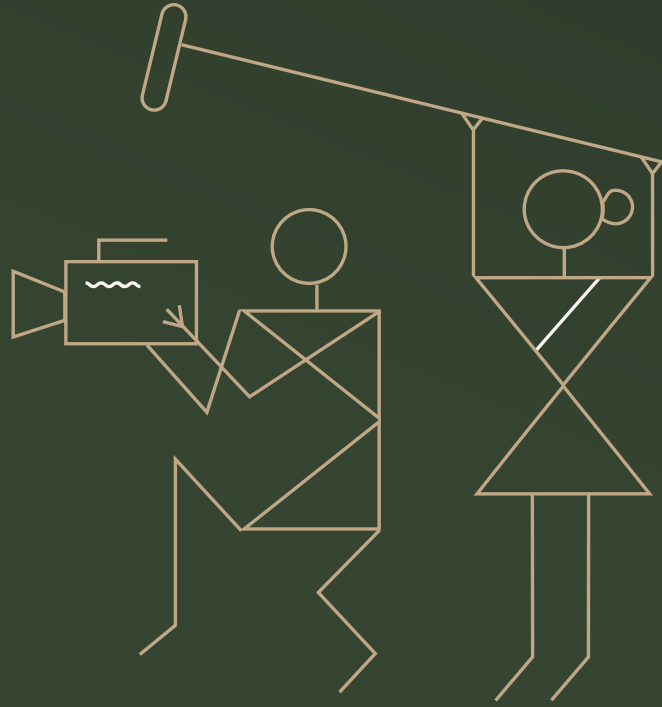

CLIN D'OEIL FILMS, SNG FILM &
NOCUT FILM COLLECTIVE
PRESENTEREN

अंधारातल्या मशाली

MARCHING IN THE DARK

LES MAP

djapo

Belgium
partner in development

Lesmap bij de film
Marching in the Dark

Een initiatief van:
Clin d'oeil films en Blue Bird Docs

Educatieve uitwerking:

Djapo

www.djapo.be

Auteur:
Sofie Tirez

Vormgeving:
Hans Boeykens
www.pindasite.be

Foto's en illustraties:
© Shutterstock,
+ presskit/stills Clin d'oeil films

1. Inleiding

Welkom bij de lesmap bij *Marching in the Dark*, een film van regisseur Kinshuk Surjan, geproduceerd door Clin d'oeil films. De film biedt je een kijk in het leven van Indiase vrouwen op het platteland die weduwen werden nadat hun mannen zichzelf het leven ontnamen.

De film en lesmap zijn geschikt voor leerlingen van de tweede en derde graad secundair onderwijs. Ze sensibiliseren je leerlingen over het welzijn van landbouwers in India, maar bij uitbreiding ook over andere invalshoeken. Deze lesmap bespreekt de volgende thema's:

- Mondiale ongelijkheid
- Welzijn bij landbouwers, in India en in onze streken
- Mentaal welzijn en suïcidale gedachten
- Gendergelijkheid
- Rouw na zelfdoding
- Het standpunt van de maker: maatschappelijke kunst

Wil je met één van deze thema's aan de slag gaan? Dan helpen de film en de werkvormen in de lesmap je daarbij. Je bekijkt samen met je klas de film *Marching in the Dark*. Vraag de film aan via [dit formulier](#). De lesmap geeft je een korte samenvatting van de film, biedt achtergrondinformatie over de zes thema's en reikt je drie werkvormen aan. Elke werkvorm is toepasbaar op de zes thema's. Kies dus gerust één thema waarop je wil inzetten in je klas. Je kan eventueel later door middel van dezelfde werkvormen de andere thema's bespreken. Bij de werkvormen vind je ook uitgewerkte voorbeelden terug.

We wensen je veel kijkplezier, inspirerende dialogen en leerrijke denkoefeningen!

2. Korte inhoud van de film

De film volgt het leven van Sanjivani, een jonge vrouw in het landelijk India. Sanjivani wil een beter leven voor haarzelf en haar kinderen nadat haar echtgenoot zelfmoord pleegde. Zelfmoord bij landbouwers is een veelvoorkomend probleem in de Indiase landbouwsector. Haar echtgenoot is slechts één van de duizenden landbouwers die jaarlijks bezwijken aan de druk van stijgende kosten, mislukte oogsten en volatiele marktprijzen.

Sanjivani en haar kinderen worden opgenomen in de familie van haar schoonbroer. Daar neemt ze talloze verantwoordelijkheden op, zoals huisvrouw, moeder en landarbeider. Toch heeft ze moeite om gezien en gerespecteerd te worden, en zelfbeschikking en controle over haar leven te herwinnen. Dit wordt verergerd door de traditionele sociale stigma's en dogma's die verbonden zijn aan het weduwschap in haar gemeenschap.

In het geheim sluit Sanjivani aan bij een lokale steungroep voor weduwen. Onverwachts begint ze aan een transformerende ontdekkingsreis met andere vrouwen terwijl ze hun verdriet met elkaar delen. Sanjivani is aanvankelijk voorzichtig en gereserveerd, maar haar eigen verdriet begint te genezen terwijl ze zich op de anderen concentreert in plaats van op zichzelf. Eens ze de moed verzamelt om haar eigen verhaal te onthullen, vindt Sanjivani inspiratie in hun gedeelde veerkracht en de empowerment die voortkomt uit hun gemeenschappelijke ervaringen.

Elke dag zorgen zelfmoorden onder landbouwers in de hele regio voor meer weduwen. De steeds groeiende protesten en demonstraties doen weinig om het politieke tij te keren dat ten grondslag ligt aan de menselijke en agrarische crisis in India. Kan de nieuw gevonden stem van Sanjivani tegenslag ombuigen naar kansen? Zijn solidariteit en vriendschap voldoende om stilletjes een revolutie in de geestelijke gezondheidszorg te voeden?

3. Achtergrondinformatie

De film biedt mogelijkheden voor het bespreken van verschillende thema's in de klas. Dit deel beschrijft beknopte achtergrondinformatie over elk van die thema's.

1. Mondiale ongelijkheid

Na het bekijken van de film kan je je leerlingen laten nadenken over mondiale ongelijkheid, en de impact ervan in India en in België.

Mondiale ongelijkheid verwijst naar de ongelijke verdeling van welvaart, middelen en kansen tussen landen en bevolkingsgroepen wereldwijd. Dit is zichtbaar op economisch, sociaal en politiek vlak. Economische ongelijkheid uit zich in de verschillen in inkomen en levensstandaard tussen rijke en arme landen. Sociale ongelijkheid komt naar voren in de ongelijke toegang tot basisvoorzieningen zoals onderwijs, gezondheidszorg en schoon water. Politieke ongelijkheid betreft de ongelijke invloed die verschillende bevolkingsgroepen hebben op beleid en besluitvorming.

Om wereldwijd duurzame ontwikkeling te bevorderen en ongelijkheid tegen te gaan, legden de Verenigde Naties de *Sustainable Development Goals* (SDG's) vast. SDG 10 richt zich op het verminderen van ongelijkheid binnen en tussen landen, en stelt maatregelen voor zoals eerlijke handel, herverdeling van rijkdom via belastingbeleid, en het versterken van de stem van ontwikkelingslanden in internationale instellingen.

In India, waar veel mensen afhankelijk zijn van kleinschalige landbouw, is mondiale ongelijkheid voelbaar. Boeren ervaren vele uitdagingen, zoals de film *Marching in the Dark* aantoont. De concurrentie met grootschalige bedrijven en het gebrek aan infrastructuur, beperkt hun toegang tot markten en dwingt hen tot lagere verkoopprijzen. Daarbij is er geen door de overheid opgelegde *Minimum Support Price*, een nationaal vastgelegde minimumprijs voor producten om producenten te beschermen tegen grote prijsdalingen. Bijgevolg lopen boeren het risico hun producten te moeten verkopen aan een lagere prijs dan dat ze er zelf in hebben geïnvesteerd.

In de film zien we protesten om die dalende verkoopprijzen aan te kaarten. Verder zijn veel boeren afhankelijk van leningen. Ze hebben vaak geen toegang tot officiële banken en instituties die kredieten verstrekken. Daardoor zijn ze genoodzaakt schadelijke leningen aan te gaan bij onbetrouwbare tussenpersonen die erg hoge interesten vragen. Dit houdt de boeren in een vicieuze cirkel van schulden. Het traditionele kastensysteem zorgt daarnaast voor sociale ongelijkheid, waarbij toegang tot land en middelen beperkt is. Vrouwen in de landbouwsector worden vaak gediscrimineerd en hebben minder toegang tot onderwijs, eigendom en krediet. De vrouwelijke hoofdrol in de film, Sanjivani, schrijft zich daarom in het geheim in voor een opleiding. Milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, verergeren de ongelijkheid in deze gebieden. In de film is te zien hoe een oogst mislukt omwille van ongedierte, wat voor economische verliezen zorgt.

In vergelijking met India is België een stuk welvarender, wat op zich mondiale ongelijkheid al aantoont. In België is er bijvoorbeeld wel een minimumprijs waaraan landbouwers hun producten verkopen. Daarbij kan België zowel een rol spelen in het veroorzaken als bestrijden van mondiale ongelijkheid. Het blijft daarom van belang om als overheid in te zetten op internationale samenwerking en ontwikkelingshulp, en strenge regels op te stellen voor Belgische bedrijven om uitbuiting in andere landen te vermijden.

Wil je meer informatie over mondiale ongelijkheid en de *Sustainable Development Goals*? Neem dan een kijkje op de website van de Verenigde Naties: <https://sdgs.un.org/goals>

Filmfragmenten aansluitend bij het thema mondiale ongelijkheid:

Boeren protesteren tegen de lage landbouwprijzen

De gewassen zijn aangetast door ongedierte

2. Welzijn bij landbouwers, in India en onze streken

Na het bekijken van de film kan je samen met de leerlingen onderzoeken hoe het gesteld is met het welzijn bij landbouwers, zowel in India als in België.

Het welzijn van landbouwers in India staat onder druk door armoede, hoge schuldenlast, en beperkte toegang tot moderne technologieën en markten. Klimaatverandering verergert de situatie met droogtes, extreme hitte en overstromingen. Boeren worden geconfronteerd met economische onzekerheid en psychologische stress, wat leidt tot hoge suïdecijfers. De film *Marching in the Dark* belicht de moeilijke omstandigheden van boeren in de staat Maharashtra, waar tussen 2009 en 2016 maar liefst 23.000 boeren zelfmoord pleegden. Volgens officiële cijfers waren er in heel India meer dan 400.000 zelfmoorden in de voorbije 28 jaar, en dat is slechts een onderschatting van het echte probleem. Onder premier Shri Narendra Modi werd zelfmoord in 2017 gedecriminaliseerd in navolging van de *Mental Healthcare Act*. Een poging tot zelfdoding kan niet meer bestraft worden met een gevangenisstraf of boete. De wet is een stap in de goede richting,

maar de uitvoering ervan blijft een uitdaging. Zo worden er geen officiële cijfers meer bijgehouden en is er slechts beperkte toegang tot adequate zorg. Boerenprotesten benadrukken de dringende behoefte aan beleidsveranderingen.

De film toont ook de kwetsbare positie van weduwen. Traditionele normen en sociale stigma's zorgen voor ernstige discriminatie en uitsluiting. Ze worden buitengesloten van staatsprocedures, en kunnen zonder mannelijke goedkeuring nauwelijks omgaan met publieke instellingen. Ze zijn daarnaast verantwoordelijk voor de schulden van hun man, maar erven de rest van zijn eigendom niet op de traditionele manier. De weduwen en hun kinderen worden een last voor de familie van de man. *Marching in the Dark* brengt de sociale uitsluiting die weduwen ervaren in beeld, bijvoorbeeld tijdens traditionele feestdagen en bij het dragen van een bindi. De film toont ook een groep weduwen die elkaar in het geheim ondersteunen bij hun rouw en pogingen om hun leven opnieuw op te bouwen.

Ook in de Belgische landbouwsector zijn uitdagingen en boerenprotesten actueler dan ooit. Zo stijgt de financiële druk door lage opbrengstprijzen en hoge productiekosten. Boeren kampen met lange werkuren en seizoensgebonden werk, wat kan leiden tot een moeilijke werk-privé-balans en psychologische stress. Hoewel de sociale vangnetten in België beter zijn, blijven mentale gezondheidsproblemen onder landbouwers vaak onopgemerkt. Uit onderzoek van het ILVO blijkt dat minder dan de helft van de boeren bereid is hulp te zoeken voor persoonlijke redenen, terwijl ze sneller hulp zoeken voor bedrijfsmatige problemen. Daarbij houdt Vlaanderen geen cijfers bij over het aantal zelfdodingen bij landbouwers.

De Belgische overheid neemt verschillende maatregelen om het welzijn van landbouwers te verbeteren. Er zijn subsidies en steunprogramma's voor duurzame landbouw en modernisering, evenals financiële compensatie bij extreme weersomstandigheden. Daarnaast stelde het Vlaams Agentschap voor Landbouw en Zeevisserij een actieplan op om de mentale gezondheid van landbouwers te monitoren en te bevorderen. Dit plan richt zich op het wegnemen van barrières naar hulpverlening, het versterken van vaardigheden, en het aanpakken van stressfactoren.

Meer lezen over het welzijn van landbouwers in België?

- Hier kan je de resultaten van het Vlaams instituut voor landbouw-, visserij- en voedingsonderzoek terugvinden: <https://ilvo.vlaanderen.be/nl/dossiers/stress-en-welbevinden-bij-landbouwers>
- Het actieplan van het agentschap voor Landbouw en Zeevisserij van de Vlaamse Overheid kan je hier downloaden: <https://lv.vlaanderen.be/bedrijfsvoering/opstarten-overnemen-stopzetten/welbevinden>
- Landbouwers kunnen terecht bij Boeren op een Kruispunt, een hulporganisatie voor alle boeren en tuinders. <https://www.boerenopeenkruispunt.be/>

Filmfragmenten aansluitend bij het thema welzijn bij landbouwers:

Boeren protesteren tegen de lage landbouwprijzen

Weduwen mogen geen bindi dragen

3. Mentaal welzijn en suïcidale gedachten

Na het bekijken van de film kunnen je leerlingen met vragen of gedachten zitten. Je kan samen met je leerlingen in de klas spreken over mentaal welzijn en suïcide. Denk op voorhand goed na of dit mogelijk is in jouw klas. Zo niet, maar bekijk je toch de film? Geef dan mee waar je leerlingen terecht kunnen.

Mentaal welzijn in België is een belangrijk thema binnen de volksgezondheid. Volgens de Gezondheidsenquête van Sciensano (2018) heeft ongeveer 15% van de Belgische bevolking te maken met mentale gezondheidsproblemen. Factoren zoals economische onzekerheid, werkstress, sociale relaties en gezondheidsproblemen spelen hierbij een rol. Daarnaast draagt de toegenomen bewustwording rondom mentale gezondheid bij aan een hogere meldingsgraad van deze problemen.

Bij jongeren tussen 15 en 24 jaar is mentaal welzijn een specifiek aandachtspunt. Zij ervaren vaak druk vanuit hun studie en sociale media. De invloed hiervan op hun zelfbeeld kan leiden tot stress en angst. Tijdens de COVID-19-pandemie voelden jongeren zich vaker eenzaam en geïsoleerd, wat hun mentale welzijn verder onder druk zette. Ongeveer 25% van de jongeren in België ervaart symptomen van psychische problemen, zoals angst en depressie. Suïcide blijft een ernstige zorg; in 2019 was zelfmoord de tweede belangrijkste doodsoorzaak onder jongeren na verkeersongevallen.

Suïcidale gedachten variëren van vluchtige overwegingen tot concrete plannen om een einde aan het eigen leven te maken. Deze gedachten kunnen voortkomen uit diverse oorzaken, zoals psychische aandoeningen, stressvolle levensgebeurtenissen, sociale isolatie, en middelenmisbruik. In België zijn de suïdecijfers hoog in vergelijking met andere Europese landen. Volgens Sciensano (2020) doen jaarlijks ongeveer 3,5 op de 1.000 inwoners een zelfmoordpoging, en ligt het aantal geslaagde zelfmoorden op ongeveer 19 per 100.000 inwoners. Het ondersteunen van iemand met suïcidale gedachten is daarom cruciaal. Belangrijke stappen zijn luisteren zonder oordeel, hun gevoelens serieus nemen, hen

aanmoedigen om hulp te zoeken, regelmatig contact houden, en hun veerkracht ondersteunen door positieve copingmechanismen te bevorderen.

In de film *Marching in the Dark* volgen we Sanjivani wanneer ze aansluit bij een lokale steungroep voor weduwen van boerenzelfmoorden. In de steungroep gaan de vrouwen in gesprek over hun ervaringen en gevoelens. Het gedeeld verdriet maakt hen sterker en er wordt vooral ingezet op veerkracht en empowerment. Door het in beeld brengen van de steungroep doorbreekt de film het wereldwijde taboe dat heerst rond het zoeken van psychische hulp.

Meer lezen? De resultaten uit het onderzoek van Sciensano vind je hier terug: <https://www.sciensano.be/nl/biblio/gezondheidsenquête-2018-geestelijke-gezondheid>

Stel je leerlingen op de hoogte van de bestaande Belgische hulpinstanties voor jongeren met mentale gezondheidsproblemen of suïcidale gedachten.

- **Zelfmoordlijn 1813:** een anonieme en gratis hulplijn waar mensen kunnen praten met getrainde hulpverleners. Ze zijn 24/7 bereikbaar via telefoon, chat en e-mail. <https://www.zelfmoord1813.be/>
- **Huisartsen:** eerste aanspreekpunt en verwijzen door naar geschikte zorgverleners.
- **Psychologen en psychiaters:** gespecialiseerde professionals die therapie en medicatie bieden.
- **Tele-onthaal:** een anonieme telefoon- en chatdienst voor mensen die nood hebben aan een gesprek. <https://www.tele-onthaal.be/>
- **Jongeren Advies Centrum (JAC):** specifieke ondersteuning en advies voor jongeren over uiteenlopende kwesties, waaronder mentale gezondheid. <https://www.caw.be/jac/>
- **Wat Wat:** biedt antwoorden op vragen van jongeren over uiteenlopende kwesties, waaronder donkere gedachten. <https://www.watwat.be/donkere-gedachten>

- **Awel:** een organisatie waar vrijwilligers luisteren naar kinderen en jongeren die er nood aan hebben. <https://awel.be/>
- **TEJO:** biedt laagdrempelige, therapeutische hulpverlening aan jongeren tussen 10 en 20 jaar, kortdurend, onmiddellijk, anoniem, en gratis. <https://tejo.be/>
- **NokNok:** NokNok is een gratis, kwalitatieve website waar jongeren (van 12 tot 16 jaar) kunnen werken aan hun mentaal welbevinden. <https://www.noknok.be/>
- **Overkophuizen:** open inloophuizen voor jongeren tussen 12 en 25 jaar die op zoek zijn naar rust, ontspanning of een luisterend oor. <https://www.overkop.be/>

Filmfragmenten aansluitend bij het thema mentaal welzijn en suïcide:

Weduwe vertelt over de zelfdoding van haar man

Waarom plegen mannen zelfmoord?

4. Gendergelijkheid

Na het bekijken van de film kan je de leerlingen laten nadenken over gendergelijkheid, en de link met feminisme en vrouwenemancipatie, zowel in India als in België.

Gendergelijkheid betekent dat vrouwen en mannen gelijke rechten, verantwoordelijkheden en kansen hebben. Dit omvat gelijke toegang tot onderwijs, werk, en besluitvorming, evenals gelijke beloning voor gelijk werk en bescherming tegen geweld en discriminatie. Gendergelijkheid is vastgelegd als SDG 5 van de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties. Het is niet alleen een fundamenteel mensenrecht, maar gendergelijkheid bevordert ook duurzame ontwikkeling door het volledig benutten van ieders capaciteiten.

Feminisme is de sociale en politieke beweging die streeft naar de volledige gelijkheid tussen vrouwen en mannen in alle aspecten van het leven. Vrouwenemancipatie verwijst naar het proces waarin vrouwen bevrijd worden van beperkingen en volledige controle over hun eigen leven krijgen. Historisch en in veel samenlevingen worden vrouwen benadeeld en gediscrimineerd. Feminisme en vrouwenemancipatie werken aan het opheffen van deze ongelijkheden en het creëren van een rechtvaardige samenleving waarin iedereen gelijke kansen heeft.

België heeft belangrijke stappen gezet op het gebied van gendergelijkheid, met sterke wetten tegen discriminatie en voor gelijke beloning. Het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen speelt een actieve rol in het bevorderen van gendergelijkheid. Toch blijven er uitdagingen, zoals loonkloven en het glazen plafond dat vrouwen belet topfuncties te bereiken. Hoewel de politieke participatie van vrouwen is toegenomen, is volledige gelijkheid in de politiek nog niet bereikt. Ook geweld en grensoverschrijdend gedrag tegen vrouwen blijft een ernstig probleem.

In de plattelandsgebieden van India, zoals te zien in de film *Marching in the Dark*, staan vrouwen voor enorme uitdagingen op het gebied van

gendergelijkheid. Vrouwen hebben vaak beperkte toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, en economische kansen, wat hun positie verzwakt. Traditionele genderrollen zijn diep verankerd, waardoor vrouwen minder zeggenschap hebben over hun leven en huishouden. Kinderhuwelijken en gendergerelateerd geweld komen vaker voor, wat hun kansen op ontwikkeling verder belemmert. Hoewel initiatieven zoals zelfhulpgroepen en microfinancieringsprojecten sommige vrouwen een zekere mate van economische onafhankelijkheid geven, blijft gendergelijkheid op het platteland een verre droom. In *Marching in the Dark* is te zien dat vrouwelijke weduwen nog minder rechten hebben, en discriminatie en sociale uitsluiting ervaren.

Meer weten over gendergelijkheid?

- Extra uitleg over gendergelijkheid in de Sustainable Development Goals kan je hier lezen. <https://sdgs.un.org/goals>
- Hier vind je het jaarverslag van het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/jaarverslag_2020
- De Europese Gendergelijkheidsindex geeft Europese landen punten op vlak van gendergelijkheid. Wil je zien hoe België het er de laatste jaren vanaf brengt? Bekijk dan hier de Gender Equality Index. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/BE>

Filmfragmenten aansluitend bij het thema gendergelijkheid:

Sanjivani schrijft zich in het geheim in voor een opleiding

Er is een discussie over hertrouwen

5. Rouw na zelfdoding

Na het bekijken van de film kunnen je leerlingen met vragen of gedachten zitten. Je kan samen met je leerlingen in de klas spreken over rouwen, o.a. na zelfdoding. Denk op voorhand goed na of dit mogelijk is in jouw klas. Zo niet, maar bekijk je toch de film? Geef dan mee waar je leerlingen terecht kunnen.

Rouwen is een emotioneel proces van aanpassing na het verlies van een dierbare. Dit proces verschilt per persoon en kan verschillende stadia omvatten, zoals ontkenning, woede, onderhandelen, depressie en aanvaarding. Rouwen is een natuurlijke en noodzakelijke reactie op verlies, waarbij gevoelens van verdriet, pijn en verwarring kunnen voorkomen.

Rouwen na zelfdoding is vaak complexer en intenser dan bij andere vormen van verlies. Nabestaanden kunnen specifieke emoties ervaren, zoals schuldgevoelens en de vraag of zij iets hadden kunnen doen om de zelfdoding te voorkomen. Zelfdoding draagt daarbij een sociaal stigma, wat kan leiden tot gevoelens van schaamte en isolement. Nabestaanden vinden het vaak moeilijk om over het verlies te praten en kunnen worstelen met woede richting de overledene voor het veroorzaken van pijn. Ook kunnen zij zich fixeren op het vinden van een reden of verklaring, wat het verdriet kan verlengen.

Als je iemand kent die rouwt na een zelfdoding, kan je ondersteuning bieden volgens deze vijf vuistregels:

1. Wees aanwezig en luister: Bied een luisterend oor zonder te oordelen of ongevraagd advies te geven. Laat de nabestaande zijn of haar verhaal doen en emoties uiten.
2. Erken de uniekheid van hun verlies: Rouw na zelfdoding is anders dan bij ander verlies. Erken dat iedere rouwende een uniek proces doormaakt.
3. Vermijd clichés: Vermijd goedbedoelde uitspraken zoals “Het was Gods wil” of “Hij/Zij is nu op een betere plek”. Deze kunnen het verdriet versterken.
4. Bied praktische hulp: Help met dagelijkse taken of praktische zaken, zodat de nabestaande ruimte heeft om te rouwen.
5. Moedig professionele hulp aan: Stimuleer hen om professionele hulp te zoeken als dat nodig is. Soms is gespecialiseerde ondersteuning essentieel voor het verwerken van het verlies.

In de film *Marching in the Dark* wordt het thema rouw belicht in de context van plattelandsgebieden in India, waar weduwen vaak beperkte toegang hebben tot hulp. De film laat zien hoe emoties en rouwverwerking per persoon verschillen. Het delen van ervaringen in lokale steungroepen biedt voor velen verlichting, maar de manier waarop ze omgaan met hun verlies is uniek voor elk van hen.

Meer weten over het rouwproces? Het CAW maakte een brochure over wat rouwen is en hoe het kan verlopen. <https://www.caw.be/voor-professionals/downloads/folders/rouwen-ovl/>

Rouwen na zelfdoding is een zwaar en complex proces. Het kan interessant zijn je leerlingen op de hoogte te stellen van de hulpinstellingen waar ze terecht kunnen wanneer dat nodig zou zijn.

- **Rouwtherapeuten:** professionele hulpverleners bieden gespecialiseerde ondersteuning tijdens het rouwproces.
- **Zelfhulpgroepen:** groepen zoals de Werkgroep Verder in België bieden een veilige ruimte voor lotgenoten om ervaringen te delen en steun te vinden. <https://www.werkgroepverder.be/>

- **Hulplijnen:** de Zelfmoordlijn 1813 biedt ook ondersteuning aan nabestaanden van zelfdoding. <https://www.zelfmoord1813.be/>
- **Slachtofferhulp:** De medewerkers van Slachtofferhulp helpen mensen met de verwerking van een schokkende gebeurtenis. <https://www.caw.be/hoe-wij-helpen/begeleiding/schokkende-gebeurtenis/slachtofferhulp/>
- **Overkophuizen:** open inloophuizen voor jongeren tussen 12 en 25 jaar die op zoek zijn naar rust, ontspanning of een luisterend oor. <https://www.overkop.be/>

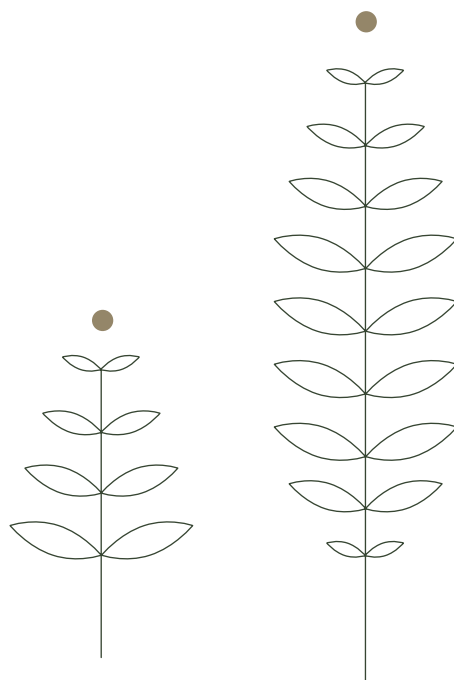
Filmfragmenten aansluitend bij het thema rouw na zelfdoding:

Spreken over rouw kan moeilijk zijn

Spreken met lotgenoten helpt bij het rouwproces

6. Het standpunt van de maker: maatschappelijke kunst

Kijk samen met je leerlingen eens op een andere manier naar de film en neem het standpunt in van de maker. Wat is maatschappelijke kunst en wat is het belang ervan?

Maatschappelijke kunst is een kunstvorm die zich richt op sociale, politieke en culturele vraagstukken. Het doel is om bewustzijn te vergroten, dialogen te stimuleren en soms directe maatschappelijke verandering te bevorderen. Deze kunstvorm maakt complexe thema's toegankelijk, roept emotionele reacties op, en zet mensen aan tot nadenken en actie. Het belang van maatschappelijke kunst ligt zo in haar vermogen om abstracte of verwaarloosde problemen zichtbaar te maken voor een breed publiek. Door verhalen en ervaringen te delen, helpt kunst mensen om een dieper begrip en empathie voor anderen te ontwikkelen. Het heeft daarbij de kracht om mensen te verbinden en gesprek op gang te brengen. Het kan discussies en debatten aanwakkeren over belangrijke kwesties, en zo fungeren als een katalysator voor maatschappelijke verandering.

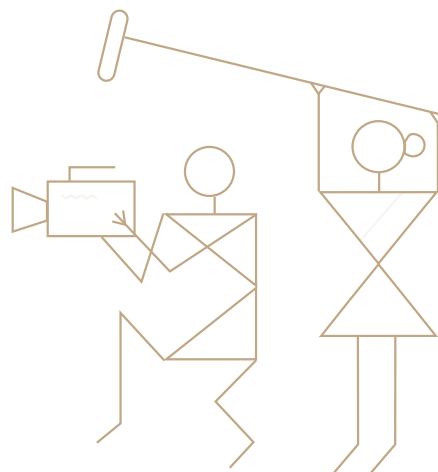
De film *Marching in the Dark* is een treffend voorbeeld van maatschappelijke kunst. De film werpt licht op de problematiek van zelfdoding onder boeren in India en de moeilijke positie van de weduwen die achterblijven. Maatschappelijke kunst kan echter verschillende vormen aannemen, zoals schilderijen, theater, film, fotografie, installaties, muziek en literatuur. Zo is kunstenaar *Banksy* beroemd om zijn straatkunstwerken, die vaak scherpe politieke en sociale commentaren bevatten. Het Nieuwstedelijk in Leuven, Hasselt en Genk maakt theaterstukken over actuele maatschappelijke thema's. Documentaires zoals *An Inconvenient Truth* van *Al Gore* hebben miljoenen mensen geïnspireerd om zich in te zetten voor het klimaat. Fotograaf *Sebastião Salgado* legt sociale onrechtvaardigheid en milieuverwoesting vast in zijn werk, en installaties zoals de *Stumbling Stones* van *Gunter Demnig* herinneren aan de slachtoffers van het naziregime. Protestliederen zoals *Imagine* van *John Lennon* en *Alright* van *Kendrick Lamar* bespreken thema's als vrede en gelijkheid en hebben een diepe impact op het publiek. Ook literatuur zoals *To Kill a Mockingbird* van *Harper Lee* en gedichten

van *Maya Angelou* hebben generaties beïnvloed door thema's als racisme en onrecht aan te snijden.

Kunstenaar of niet, iedereen kan maatschappelijke kunst maken en zo een maatschappelijke boodschap de wereld in sturen.

Graag een blik werpen op de benoemde maatschappelijke kunst? Dan kan je hier de voorbeelden terugvinden om mee te nemen naar de klas:

- De straatkunst van *Banksy*: <https://banksy.co.uk/>
- Theaterstukken van het Nieuwstedelijk: <https://www.nieuwstedelijk.be/>
- De documentaire *An Inconvenient Truth* van *Al Gore*
- Foto's van *Sebastião Salgado*: <https://www.instagram.com/sebastiaosalgadoofficial/?hl=en>
- De installatie *Stumbling Stones* van *Gunter Demnig*: <https://www.stolpersteine-berlin.de/en>
- Muziek zoals *Imagine* van *John Lennon* en *Alright* van *Kendrick Lamar*
- Het boek *To Kill a Mockingbird* van *Harper Lee*
- Gedichten van *Maya Angelou*: <https://www.mayaangelou.com>

4. Eindtermen

Door middel van de werkvormen in dit lespakket werk je aan de volgende eindtermen bij je leerlingen.

Eindtermen Burgerschap

2^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

07.04 – De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.

3^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

07.04 – De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.

Eindtermen Cultureel Bewustzijn

2^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

16.02 – De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.

16.03 – De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.

3^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

16.02 – De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.

16.03 – De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.

Eindtermen Historisch Bewustzijn

3^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit

08.02 – De leerlingen lichten verbanden toe tussen de maatschappelijke domeinen voor westerse en niet-westerse samenlevingen uit de moderne en de hedendaagse tijd.

Eindtermen Ondernemingszin

2^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

15.02 – De leerlingen genereren creatieve ideeën om problemen op te lossen en bespreken de uitvoerbaarheid ervan aan de hand van criteria.

3^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

15.02 – De leerlingen genereren creatieve ideeën om problemen op te lossen en bespreken de uitvoerbaarheid ervan aan de hand van criteria.

Eindtermen Sociaal-relatieve Competenties

2^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

05.01 – De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie rekening houdend met elkaars grenzen.

3^e graad: finaliteit doorstroom, dubbele finaliteit, finaliteit arbeidsmarkt

05.01 – De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie rekening houdend met elkaars grenzen.

5. Werkvormen voor in de klas

Hieronder vind je drie werkvormen die je kan gebruiken bij het werken rond één of meerdere genoemde thema's. Elke werkvorm werkt aan specifieke vaardigheden van je leerlingen, zoals het inzicht in oorzaak-gevolg-relaties, het innemen van verschillende perspectieven en het nadenken over alternatieve mogelijkheden.

1. Druppel effect

Doel

De leerlingen fantaseren over gevolgen en krijgen inzicht in een oorzaken-gevolgen-ketting die niet rechtlijnig is.

Materiaal

- Schaal met water
- Groene en rode balpennen of stiften
- Eén **werkblad** met vier concentrische cirkels per groepje in A3-formaat

Voor je begint

Kies één van de thema's uit de film *Marching in the Dark*, en selecteer één of meerdere gebeurtenissen uit de film of gelinkt aan het thema. Je kiest best een gebeurtenis waarvoor je gemakkelijk minstens twee gevolgen kan benoemen.

Verloop

STAP 1

Laat de leerlingen ervaren wat er gebeurt als een druppel water in een schaal water valt: er ontstaan rond de druppel kringen in het water die steeds verder uitdijen. De concentrische cirkels op het A3-blad stellen de kringen voor die je op het water ziet.

Bijvoorbeeld

Mondiale ongelijkheid

In India krijgen boeren steeds minder voor hun goederen.

België zet zich in voor internationale samenwerking.

Welzijn bij landbouwers

Zelfdoding in India is gedecriminaliseerd.

Slechts de helft van de boeren in België zijn geneigd hulp te zoeken bij problemen.

Mentaal welzijn en suïcide

Zelfdoding bij landbouwers in India is een veelvoorkomend probleem.

Jongeren in België ervaren veel druk vanuit school en sociale media.

Gendergelijkheid

Vrouwen in plattelandsgebieden in India hebben beperkte toegang tot onderwijs.

Vrouwen in België hebben gelijke toegang tot het onderwijs.

Rouw na zelfdoding

Weduwen in plattelandsgebieden in India hebben vaak beperkte toegang tot hulp.

Het rouwproces verschilt per persoon.

Standpunt van de maker

Maatschappelijke kunst maakt complexe thema's toegankelijk.

*De film *Marching in the Dark* bespreekt zelfdoding bij landbouwers in India.*

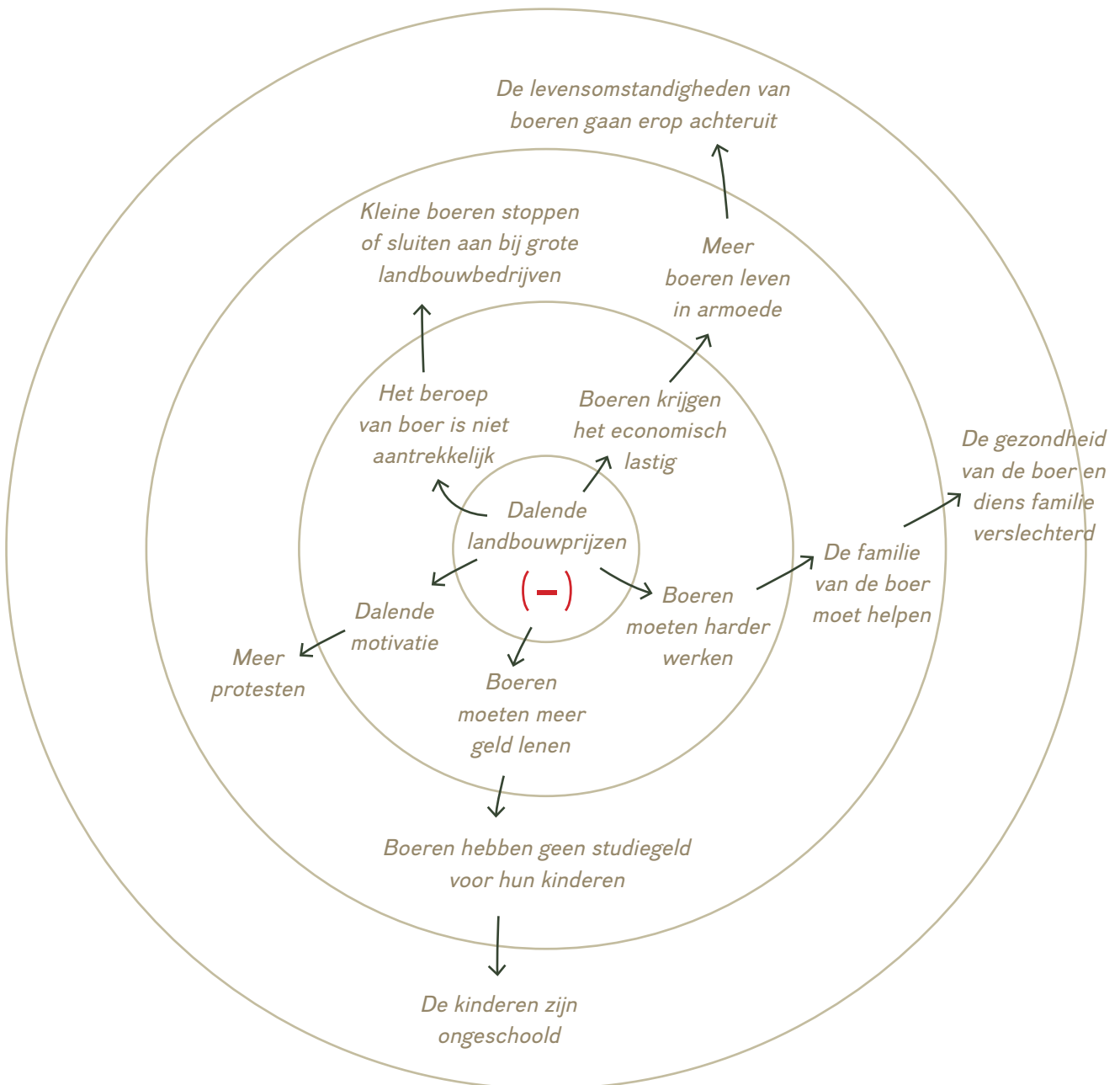
STAP 2

Verdeel de klas in groepen en geef elke groep een werkblad. De leerlingen schrijven een gebeurtenis in de middelste cirkel. Geef hen een gebeurtenis of laat hen er zelf één bedenken. Ze beslissen samen of dat een positieve of negatieve gebeurtenis is. Dit duiden ze aan met een groene (positief) of rode kleur (negatief). Als ze niet tot een akkoord kunnen komen, dan laten ze het zo.

Bijvoorbeeld

MONDIALE ONGELIJKHEID

"In India krijgen boeren steeds minder voor hun goederen"

STAP 3

De leerlingen denken na over een gevolg van de gebeurtenis in de middelste cirkel. Dat gevolg schrijven ze in de tweede kleinste cirkel. Vraag de leerlingen om een zin te maken met "Als ... dan ...".

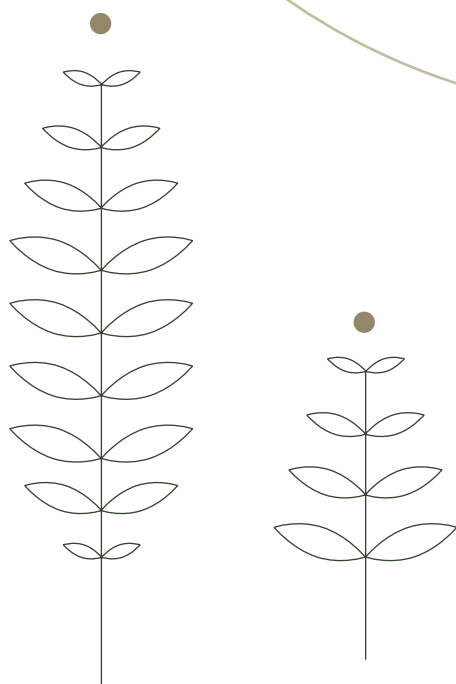
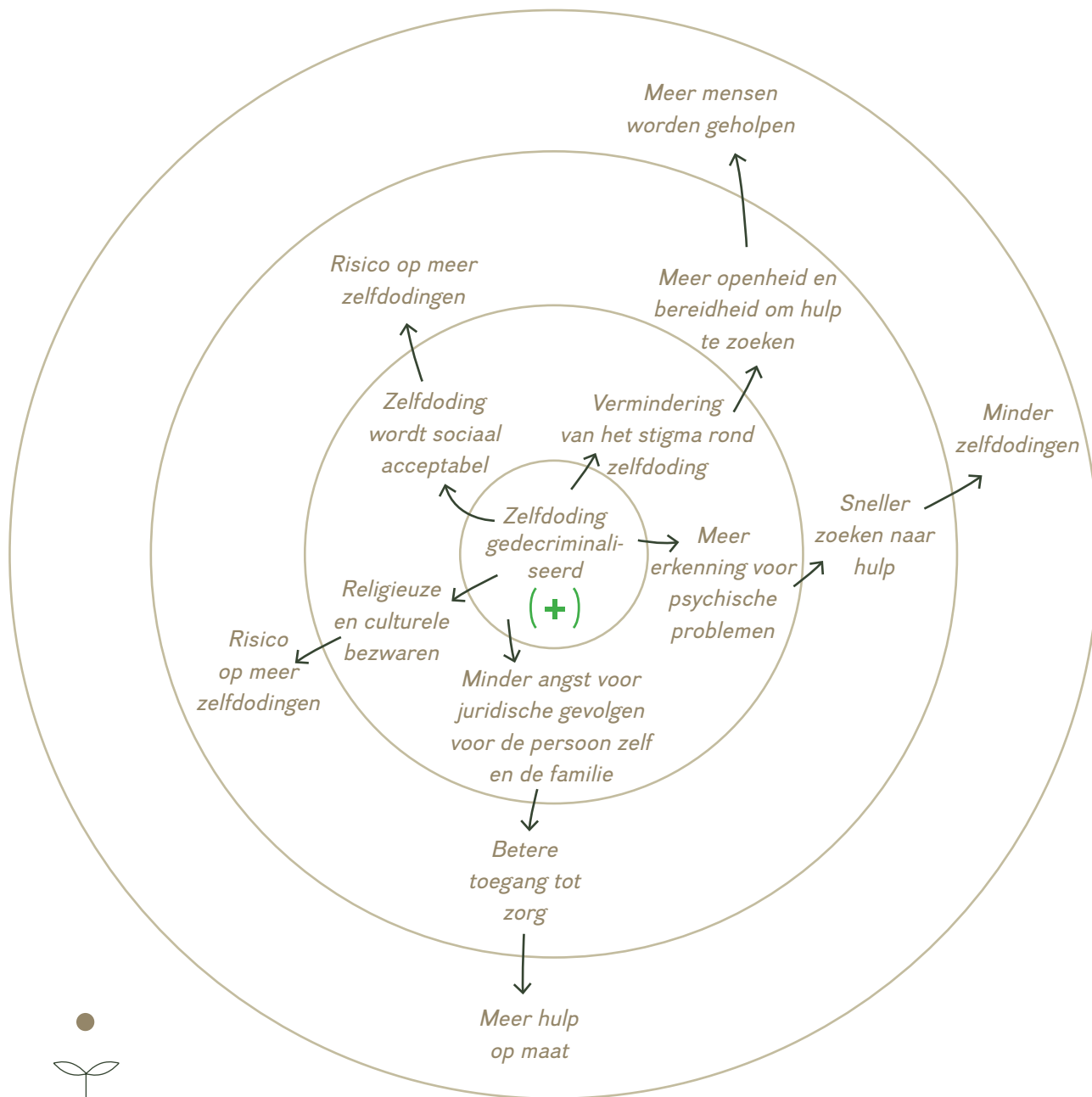
Vervolgens denken de leerlingen na over een gevolg van de gebeurtenis in de tweede kleinste cirkel. De leerlingen schrijven dat gevolg in de derde kleinste cirkel en maken opnieuw een zin met "Als ... dan ...". Ze doen hetzelfde met de buitenste cirkel.

Ga terug naar de gebeurtenis in de middelste cirkel. De leerlingen gaan na of ze nog andere gevolgen kunnen bedenken. Ze schrijven deze bij in de tweede kleinste cirkel en doen hetzelfde voor de andere cirkels.

STAP 4

De leerlingen trekken pijlen tussen de oorzaken en gevolgen.

WELZIEN BIJ LANDBOUWERS
 "Zelfdoding in India is gedecriminaliseerd"

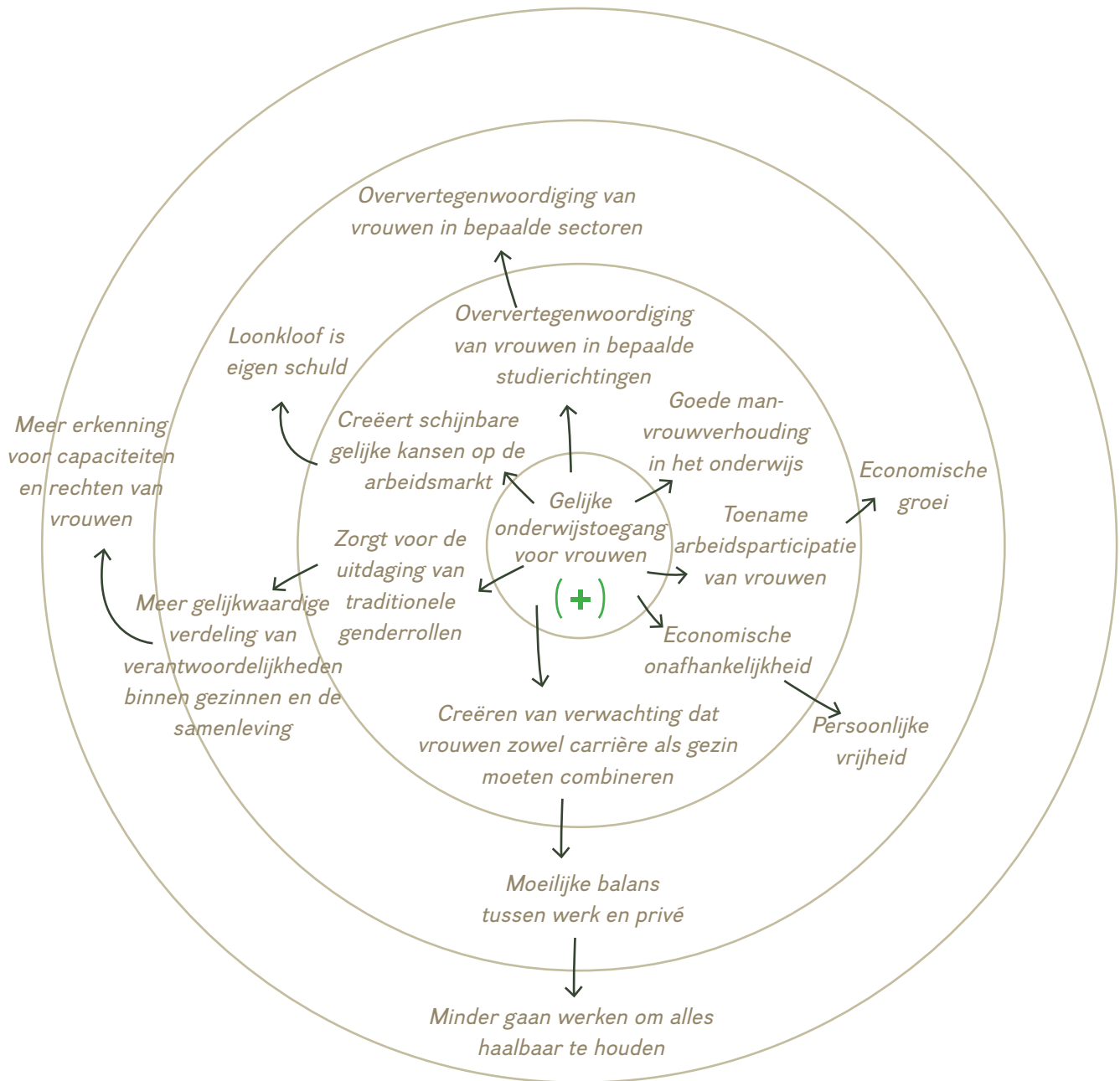

Opmerking

Dit zijn mogelijke antwoorden die leerlingen kunnen opschrijven. De waarheid in de stellingen staat open ter discussie. Door vragen te stellen, kan je het kritisch denkvermogen van je leerlingen aanwakken.

GENDERGELIJKHEID

"Vrouwen in België hebben gelijke toegang tot het onderwijs"

Reflectie

Hou een nabespreking met een aantal reflectievragen, zoals:

- Is deze oefening af?
- Is er altijd een laatste gevolg of zullen er gevolgen blijven komen? Waarom (niet)?
- Hebben we in elke cirkel alle mogelijke gevolgen geschreven?
- Zijn de meeste gevolgen positief of negatief, of is het evenredig verdeeld?
- Als de gebeurtenis in het begin als positief/negatief werd bestempeld, is dan ook de meerderheid van de gevolgen positief/negatief?
- Is het mogelijk dat een gebeurtenis alleen maar positieve of alleen maar negatieve gevolgen heeft?

2. Een andere wereld

Doel

De leerlingen denken na over de verscheidenheid aan perspectieven.

Materiaal

- *Twee werkbladen* met een woordspin per groepje

Voor je begint

Selecteer een thema uit de film *Marching in the Dark* en kies een vraag of stelling waarover de leerlingen gaan nadenken. Selecteer ook enkele andere perspectieven die je leerlingen uitdagen om de vraag of stelling vanuit een ander hoek te bekijken.

Tip

Je kan ook de stellingen uit de werkvorm druppel effect gebruiken in deze werkvorm.

Verloop

STAP 1

Verdeel de leerlingen in groepen. Geef elke groep een werkblad met een woordspin. De zin op het blad vullen de leerlingen aan met de namen uit de groep. Centraal in de woordspin schrijven ze de vraag waarover ze zullen nadenken.

Bijvoorbeeld

Mondiale ongelijkheid

Wat betekent mondiale ongelijkheid voor jou? Waarom en hoe kan België zich inzetten voor internationale samenwerking?

Welzijn bij landbouwers

Hoe kunnen we het welzijn bij landbouwers verbeteren? Slechts de helft van de boeren in België zijn geneigd hulp te zoeken bij problemen.

Mentaal welzijn en suïcide

Wat kan de school doen om het mentaal welzijn bij jongeren te verbeteren? Jongeren in België ervaren veel druk vanuit school en sociale media.

Gendergelijkheid

Wat betekent gendergelijkheid voor jou? Vrouwen in plattelandsgebieden in India hebben beperkte toegang tot onderwijs.

Rouw na zelfdoding

Hoe kan je iemand in rouw helpen? Weduwen in plattelandsgebieden in India hebben vaak beperkte toegang tot hulp.

Standpunt van de maker

*Waarom zouden we maatschappelijke kunst maken? De film *Marching in the Dark* bespreekt zelfdoding bij landbouwers in India.*

De leerlingen denken in groep na over de vraag. Ze noteren hun ideeën, gedachten en gevoelens in de woordspin.

- Welke gevoelens roept deze vraag op? Zijn deze gevoelens voor iedereen in de groep dezelfde?
- Welke eerste gedachten lukt de vraag uit? Is dit een moeilijke of een makkelijke vraag? En waarom?
- Welke ideeën heb je? Welke ideeën vinden jullie als groep de interessantste?

HOE IK DE WERELD ZOU ZIEN ALS IK **Sofie** WAS

Wij zijn boos, omdat er momenteel op school niets gedaan wordt rond mentaal welzijn.

Het is belangrijk om aan mentaal welzijn bij leerlingen op school te werken.

De school kan een open ruimte hebben waar leerlingen even kunnen zitten in stilte.

**Mentaal welzijn en suïcide:
Wat kan de school doen om het mentaal welzijn bij jongeren te verbeteren?**

Aan de start van het schooljaar gaan leerlingen uit het zesde middelbaar langs om uit te leggen waar je terecht kan als je niet goed voelt.

We hebben een schoolpsycholoog nodig met korte wachttijden.

De school organiseert workshops rond faalangst.

HOE IK DE WERELD ZOU ZIEN ALS IK **Samir** WAS

Het is heel eng om iemand in rouw te helpen, omdat je misschien iets mis kan zeggen.

Helpen kan iets heel kleins zijn.

Luisteren naar de persoon.

Rouw na zelfdoding: Hoe kan je iemand in rouw helpen?

Gewoon samen even stil zijn.

Leuke dingen gaan doen, zoals naar de film of een pretpark.

Hulp inschakelen als je niet weet hoe je kan helpen.

HOE IK DE WERELD ZOU ZIEN ALS IK **Maya** WAS

We hadden nog nooit van maatschappelijke kunst gehoord.

Maatschappelijke kunst mag niet te abstract zijn, zodat iedereen de boodschap begrijpt.

Dingen die moeilijk in woorden te vertellen zijn, kunnen op een andere manier getoond worden.

Standpunt van de maker: Waarom zouden we maatschappelijke kunst maken?

Mensen leren onbewust om kritisch naar de maatschappij te kijken.

Het is een startpunt om over een moeilijk thema in de klas te praten.

Op sociale media wordt nog veel gecensureerd. Via maatschappelijke kunst kan je dit omzeilen en toch je boodschap brengen.

STAP 2

Breng de verschillende woordspinnen samen. De groepen leerlingen leggen hun antwoorden uit aan de anderen.

Laat de leerlingen nadenken over de verschillen en gelijkenissen tussen de woordspinnen.

- Wat valt jullie op wanneer we de woordspinnen vergelijken?
- Hoe zou dat komen?
- Zouden jullie nog iets toevoegen?

Opmerking

Focus niet alleen op de verschillen tussen de woordspinnen van de leerlingen, maar leg de nadruk vooral op de gelijkenissen.

STAP 3

Geef elke groep een nieuwe woordspin. De leerlingen lossen dezelfde vraag op vanuit een ander perspectief, bijvoorbeeld dat van Sanjivani, van de makers van de film, van landbouwers in India ... Ze schrijven hun nieuwe perspectief bovenaan het werkblad, bijvoorbeeld "Hoe ik de wereld zou zien als ik Sanjivani was".

- Welke gedachten, gevoelens en ideeën zouden deze personen hebben?

Opmerking

Je kan elke groep hetzelfde perspectief toewijzen of je geeft elke groep een verschillend perspectief. Beiden zorgen voor interessante gesprekken achteraf.

Je kan eventueel de leerlingen wat opzoekwerk laten doen om meer te weten te komen over het onderwerp, zoals educatie in India.

STAP 4

De leerlingen presenteren opnieuw hun woordspinnen aan elkaar. Stel vragen om de leerlingen tot denken aan te zetten.

- Welke verschillen of gelijkenissen zie je tussen de woordspinnen van de verschillende groepen?
- Welke verschillen of gelijkenissen zie je tussen de woordspin vanuit jullie eigen perspectief en de woordspin vanuit het andere perspectief?
- Hoe zou dat komen?
- Wat zou je gedachten, gevoelens of ideeën beïnvloeden?
- Zouden jullie nog iets toevoegen aan één van de woordspinnen?

De leerlingen leren dat hun visie op de realiteit sterk bepaald wordt door opvoeding, geloof, geboorteplaats ...

Reflectie

Bespreek a.d.h.v. de volgende vragen:

- Waren er verschillen tussen de woordspinnen?
- Wat kunnen oorzaken zijn van deze verschillen?
- Hoe kunnen deze verschillen ons helpen?
- Kan het innemen van het perspectief van een ander ons helpen?
- Hoe dan en in welke situaties?
- Kan het bestaan van verschillende perspectieven voor problemen zorgen?
- Zijn alle perspectieven gelijkwaardig?

DOOR DE BRIL VAN *de kinderen van Sanjivani*

Doordat er nog veel uitdagingen zijn in het onderwijs, is het mentaal welzijn bij jongeren op school geen onderwerp waar veel aandacht aan wordt gegeven.

We nemen de kopzorgen van onze ouders over en kunnen hier met niemand over spreken.

Mentaal welzijn en suicide: Wat kan de school doen om het mentaal welzijn bij jongeren te verbeteren?

Mentaal welzijn is niet zo belangrijk. We willen vooral onze schooljaren kunnen afmaken.

We willen ook leren over mentaal welzijn. Met meer inzicht kunnen we onszelf beter helpen.

DOOR DE BRIL VAN *de mannelijke psycholoog die de steungroep begeleidt*

Iedereen heeft recht op hulp en gezondheidszorg; ongeacht de sociale klasse waartoe je behoort.

Vanuit mijn positie in de Indiase samenleving, is het mijn plicht mensen te helpen.

Rouw na zelfdoding: Hoe kan je iemand in rouw helpen?

Het creëren van een veilige ruimte waarin men durft spreken, is van essentieel belang.

Het gaat niet over het eindpunt, maar over het proces dat de vrouwen doorlopen.

DOOR DE BRIL VAN *Sanjivani*

Maatschappelijke kunst biedt de kans om mijn verhaal en dat van vele andere vrouwen te vertellen.

Het kan een roep om hulp zijn.

Standpunt van de maker: Waarom zouden we maatschappelijke kunst maken?

Door mee te helpen aan de film kan ik bijdragen aan een verbetering in de gezondheidszorg.

Anderen kunnen zich herkennen in de film, wat voor hen een opluchting kan zijn. Ze zijn niet alleen.

3. Sterrenbeeld

Doel

De leerlingen onderzoeken hoe je een situatie kan optimaliseren.

Materiaal

- Eén flap of whiteboard

Voor je begint

Je kiest één van de thema's uit de film *Marching in the Dark* en bedenkt een vraag die je samen met de leerlingen wilt onderzoeken en optimaliseren.

Verloop

Bijvoorbeeld

Mondiale ongelijkheid

Hoe kunnen we mondiale ongelijkheid verminderen?

Welzijn bij landbouwers

Wat kunnen we doen om Belgische landbouwers te ondersteunen?

Mentaal welzijn en suïcide

Hoe kan je met elkaar spreken over mentaal welzijn?

Gendergelijkheid

Hoe zorgen we voor een gendergelijke school?

Rouw na zelfdoding

Hoe kan je iemand in rouw ondersteunen?

Standpunt van de maker

Hoe kan je op een creatieve manier jouw boodschap in de wereld zetten?

STAP 1

Schrijf de te onderzoeken vraag bovenaan de flap. Laat de leerlingen de vraag verwoorden in een neutraal geformuleerde situatie. Schrijf de omschrijving in het midden van de flap.

Bijvoorbeeld

Mentaal welzijn en suïcide

We spreken over mentaal welzijn.

Standpunt van de maker

Het delen van een maatschappelijk gevoelige boodschap op een creatieve manier.

Tip

Je kan de leerlingen ook in groepen verdelen en hen zelf aan de slag laten gaan op de flap. Je geeft dan stapsgewijs de opdrachten mee. Aan het einde kan je de flappen van de groepen vergelijken en bespreken.

STAP 2

De leerlingen onderzoeken welke betekenis ze aan de situatie geven door eigenschappen te formuleren. De volgende vragen kunnen hen daarbij helpen:

- Wat betekent de situatie voor jou?
- Wat is er eigen aan de situatie?

- Wat typeert de situatie?
- Wat is een mogelijk gevolg van de situatie?

Trek een lijn vanuit de situatie in het midden en noteer aan het uiteinde van die lijn de eerste eigenschap.

Laat de leerlingen beoordelen of de eigenschap eerder positief of negatief is. Zet een plusteken bij een positieve eigenschap en een minteken bij een negatieve eigenschap. Bij twijfel over een positieve of negatieve beoordeling kan de controlevraag 'Willen we de eigenschap versterken of afzwakken?' helpen.

Wanneer de leerlingen meteen tot meerdere eigenschappen komen, kan je ze alvast allemaal opschrijven.

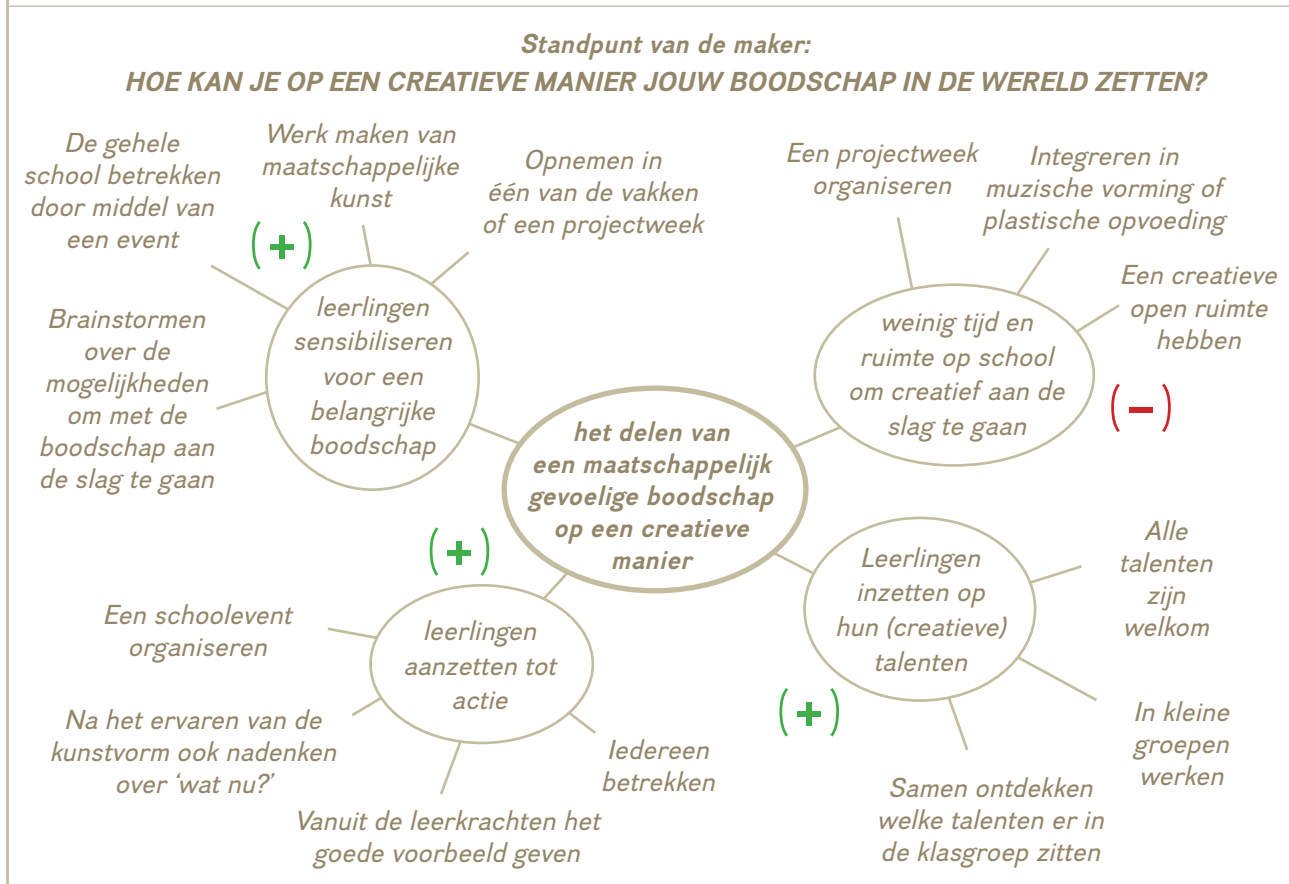
STAP 3

Kies één eigenschap en ga na hoe je de positieve eigenschap kan versterken of de negatieve eigenschap kan afzwakken. De volgende vragen kunnen de leerlingen helpen.

- Hoe stimuleer je ...? Hoe vermijd je ...?
- Hoe kunnen we nog meer ...? Hoe verminderen we ...?
- Hoe zorgen we ervoor dat ...? Hoe kunnen we toch ...?

Noteer de ideeën van de leerlingen rond de eigenschap.

Bijvoorbeeld

STAP 4

Keer dan terug naar de situatie in het midden om een andere eigenschap te benoemen en tot ideeën te komen om de situatie te optimaliseren.

Reflectie

Gebruik enkele reflectievragen:

- Wat dacht je bij het horen van de vraag?
- Ging het benoemen van eigenschappen vlot of niet?
- Hoe was het om die als positief of negatief te beoordelen?
- Kon je gemakkelijk tot ideeën komen om de eigenschappen te versterken of af te zwakken? Hoe komt dat?
- Heeft de werkvorm je geholpen met het bedenken van mogelijkheden? Waarom wel/niet?

STAP 5 - OPTIONEEL

Wil je één of meerdere ideeën in de praktijk omzetten?

Laat de leerlingen het resultaat bekijken. Overloop de ideeën om de situatie te optimaliseren. Laat de leerlingen twee stemmen uitbrengen.

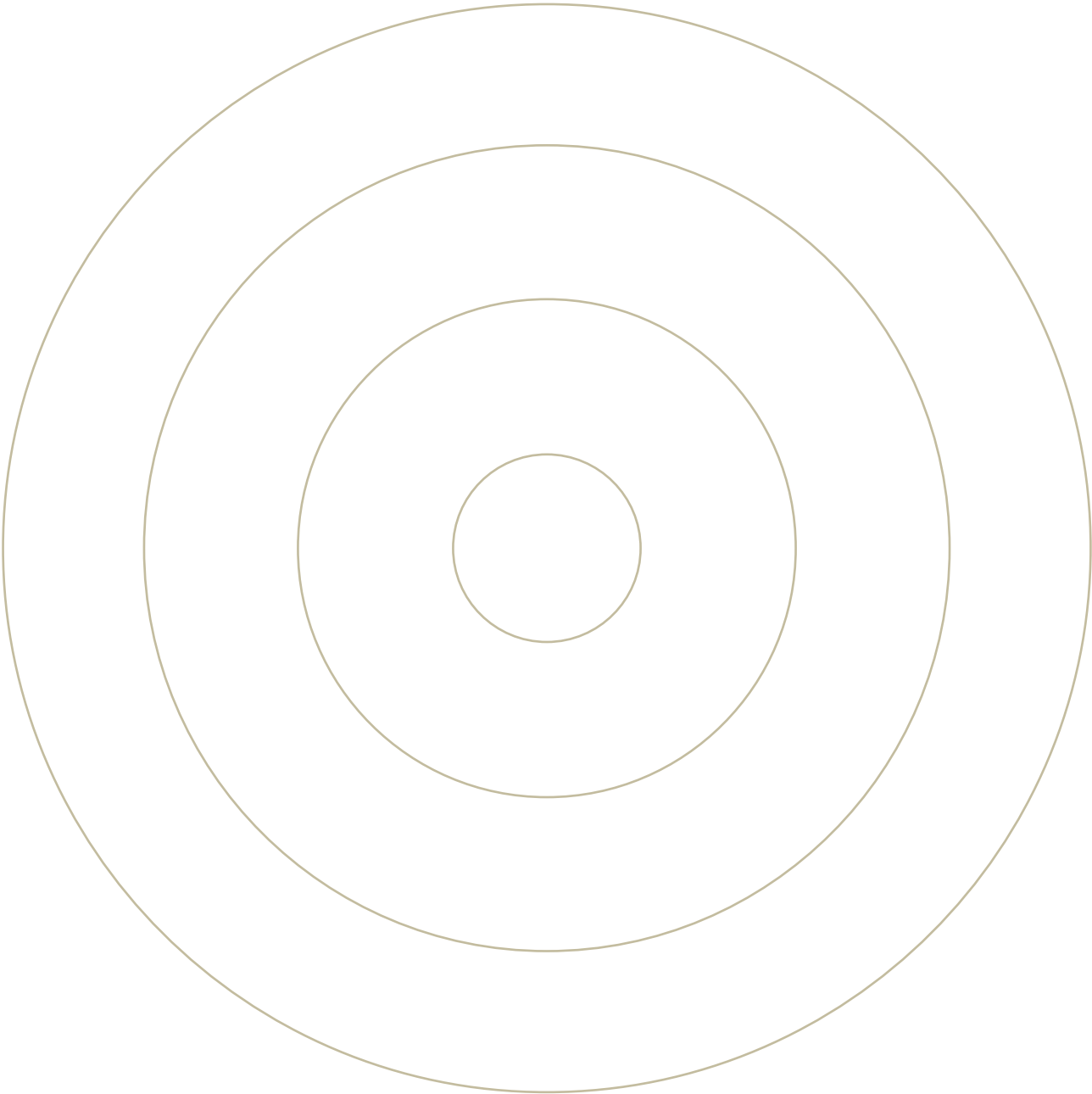
- Met welk idee zou je nu aan de slag willen gaan?

De leerlingen maken hun stemmen zichtbaar door een symbool, bijvoorbeeld een kruisje, streepje of hartje, naast de ideeën te tekenen.

Kies één of meerdere ideeën op basis van de stemmen. Laat de leerlingen klassikaal of in groepjes nadenken over hoe ze die ideeën kunnen omzetten in de praktijk. De volgende vragen kunnen hierbij helpen:

- Wat betekent dit idee precies? Hoe zien we dit in de praktijk?
- Wat hebben we nodig om dit idee uit te voeren?
- Hoe pakken we dit aan?
- Wie neemt welke taak op zich?

HOE IK DE WERELD ZOU ZIEN ALS IK WAS

